

EŞSİZ BİR MADALYA

ANKARA ETNOĞRAFYA MÜZESİ KOLEKSİYONLARINDA

O. Ferit

Ankara Etnoğrafya Müzesi Müdürü

Ankara Etnoğrafya müzesindeki para koleksiyonları içinde abbasi halife Ettayilillahın (.۱۱ Lb'l) resmini havi bir altın vardır ki şimdiye kadar basılan hiçbir müze kataloğunda eşi görülmemiş ve Avrupa alimleri tarafından yapılan neşriyatta bu halifeye ait böyle bir altından bahsedilmemiş olmasına göre eşsiz sayılabilir. Altın 36 milimetre kutruna 18.30 gram (5 dirhem 10 kırat) ağırlığında gayet iyi muhafaza edilmiş, kusursuz bir haldedir. Şimdiye kadar görülen halife altınlarının dört mislinden daha ağır olan bu altının para olarak kesilmediğini biçiminden, ağırlığından, büyüklüğünden ilk görüşte anlayabiliriz.

Etnoğrafya müzesindeki Altın E.ttiyi lillah madalyası (kendi büyüklüğünde)

Resminde görüldüğü üzere bu altının bir yüzünde:

Başlı taçlı, saçları örülmüş, sakallı bir adam kolları kısa süslü bir elbise giymiş, bağdaş kurmuş bir halde oturmuş, sağ elinde bir kadeh tutmakta, iki yanında kendisine birşey sunduğu tahmin olunan başları açık, saçları örülü ayakta iki genç görülmektedir. Bu resimlerin hepsi bir teker içine alınmış, tekerleğin dışına kufi yazı ile (lailahe illallah Muhammm"et resul-ullah sallallahü ve sellem Ettayi lillah elemir izzüddeve ..۱۱J_-J..۱.r ..۱۱\11..J\1

..JJ.JI. ..,;\il ..۱۱ !_lbi 1-J ..۱۱J...) ibaresi çepeçevre yazılmış, bu yazıların dışı da gene bir tekerlekle çevrilmiştir ki oturan taçlı adamın halife Tayi lillahın kendisi olduğunu çok kuvvetli bir tahmin ile kabul edebiliriz.

Öbür yüzünde:

Başı açık, saçları örülü, sivri sakallı, kolları uzun süslü bir elbise giymiş elinde beş telli bir saz çalmakta bulunan bağdaş kurmuş bir halde oturan bir adam ve bu adamın her iki yanında birer dal vardır. Altının öbür yüzünde olduğu gibi bu yüzünde de bunlar bir teker içine alınmış tekerin dışına yine kufi yazı ile (lailahe illallah vahdehu laşerrkeleh duribe bimedinetüsselam sene hamse ve sittin ve selase mie -il d. .r \! •h-. \il -ll\l l.-J;_ :- .. _ ..Jı :-..u ':-' "'ı ib3resi çepeçevre yazılmış, bu yazının dışına da gene bir teker çevrilmiştir.

Bu eşsiz, kıymetli altının Bağdat Abbasi halifelerinin yirmi dördün-cüsü Ettayi lillah Abdülkerim bin Fazlın (J-.,.,, ,j_ f_):Jı.ı. .ôı C:J1.11) halifeliği ve Buyelerden İzzüddeve Bahtiyarın (J .J.,..Jı?) emirliği zamanında hicretin 356 (976 **M.**) inci yılında Bağdatta kesildiğini anlı-yoruz.

Buye oğullarından Muizzüddeve Ahmet hicretin 334 üncü yılı cema-ziyelevvelinde (945 Birincikanun **M.**) Bağdadı anılış bundan sonra da Bağdar

Etnoğrafya müzesindeki Altın Ettayi lillah madalyası (iki misli büyütülmüş)

halifeleri bu sülalenin emirleri elinde bir oyuncak olmuşlardır. Tarihi çok karışık ve karanlık olan Buye oğulları devletinde gün geçtikçe saltanat kavgaları pek ilerlemiş, bu aileden bazıları Irak, bazıları Fars taraf-larında ayrı ayrı hükümet sürmüşlerdir. Bunlardan Muizzüddeve Ebül Hü-seyin Ahmet bin Ebu Şuca Buyenin ("--" t .! . _ı_l ,j_ .u-1; -11_,ı1 .J_...ı!ı.;-• 1 oğlu İzzüddeve **Bahtiyar**) .J.,..Jı;:&-) kızını halife Enayi Jillaha (-ıAI .-!ı.lıll) tezviç etmiş idi [1].

[1] İbniesir, cilt 8. sahife 228. (Mısır basması).

İbniesir 366 **H.** yılı vakalarını yazarken (bu senenin cemaziyelulasında İzzüddeve Bahtiyarın Kızı Tayi lillaha götürüldü. Anınlı tezevvüç :tmişti) diyor. İzzüddeve Bahtiyarın

Berlin mfö:esindeki Elmuktedir billah madalyası (büyütölmüş resmi)

Müzemizdeki altının işte bu izdivacın hatırası olarak halife Tayi lillah tarafından kestirilmiş olduğuna kariyerle hükmedebiliriz.

Bedin Müzesi para koleksiyonunda da Bağdat Abbasi halifelerinin on sekizincisi Elmuktedir Billah Bbülfazl Caferin () kendi resmini havi bir madalyası bulunmaktadır. Mehazimizde () ağırlığına, altın, gümüş, veya bakır olduğuna dair bir kayıt yoktur. Berlindeki bu madalyanın her iki yüzünde yalnız birer teker vardır. Tekerin dışı dallarla çepeçevre süslenmiş bir yüzünde süslü elbise giyerek bağdaş kurmuş, oturan başı taçsız, saçları örülü, sağ elinde bir kadeh tutmakta, sol elini önüne koymakta ve bir taht üstünde oturmakta olduğu halde bir adam resmi, resmin bir yanında (Elmuktedir) öbür yanında (Billah) yazılmıştır ki bu yazı elbise resminin bizzat halife Elmuktedirin olduğunu anlatmaktadır.

Madalyanın öbür yüzünde elinde dört telli bir saz çalan, sedir üstünde bağdaş kurmuş oturan başı taçlı, saçları örülü bir sazende vardır. Bu saz çalan adamın yalnız bir tarafında bir yaprak yapılmıştır. Gerek Etnoğrafya Müzesinde, gerek Bedin Müzesi para koleksiyonundaki madalyalardan büyütülmüş olarak koyduğumuz resimlerine iyice bakınca elbiselerin, yüzlerin, başlarının birbirine benzemediği hatta Etnoğrafya Müzesi madalyasındaki sazın beş telli, Bedin Müzesi madalyasındaki sazın dört telli olduğunu görür, bu iki madalyadaki resimlerin birbirinden kopya edilmiş olmadığına, bilakis ayrı ayrı şahıslar bulunduğu kariyerle hükmedebiliriz.

Müzemizdeki madalyada halife Tayilillahtan başka emir İzzüddeve Bahnyarın da adı, kesildiği yıl ve şehrin bulunması niçin kesilmiş olduğunun meydana çıkarılabilmesine yardım etmiştir ki bu madalyamıza müstesna bir ehemyet vermektedir (3).

kızı ile Tayi lillahın akitlerinin bir sene evvel yapılmış, bu altın madalya da akti müteakıp basılmış olmak ihtimali olduğu gibi İbniesirin vakayı yazarken bir sene yanlış olması da hatıra gelebilir. İzzüddeve Bahtiyar on bir yıl hükümetle 36 yaşında amcası oğlu Adududdeve

, () elinde öldürüldükten (Hicri 367 - M. 978) sonra Adududdeve de () kızım Tayilillaha vermiş (Hicri 369 - M. 980) ve bundan doğacak bir erkek çocuğu ve- liaht yaparak hilafeti kendi sülalesine geçirmek istemişti. (İbniesir, Cilt 8. Sahife: 236). İzzüddeve Bahtiyarın da böyle bir maksatla kızını daha evvel Tayi lillaha vermiş olması hatıra gelebilir.

(3) Fredrich Sarre: İslamische Tongefasse aus Mesopotamien. Sonderabdruck aus dem Jahrbuch der K. Preussischen Kunstsammlungen, **XXVI**, Jahrgang II, **Heft**. Berlin 1905.

rJ Viyana Müzesi para koleksiyonunda da onuncu Abbasi halifesi Elmütevekkil Alallah Caferin () resmini havi (Hicri 241. M. 855) tarihli bir gümüş bulunduğu anlaşılabilir ise de resmini göremediğimiz gibi başka malumat elde edemediğimizden mahiyeti hakkında bir şey diyemedik.